

podobnega, izklesano v marmor in kamen, kot nalašč za spomenik našemu Kreku, ki je s silno močjo svojega duha in dela utrl Jugoslovanom novo pot, razgнал ovire, razbil ozke ograje, ki so nas obdajale, in raztrgal spono, ki so nas težile? Kako vse drugače bi vplivala taka vsebinsko globokozamišljena skupina kot pa prazno v nebo štrleči bron. V stranskih reliefih pa naj bi prišli do veljave razni prizori iz življenja in delovanja Krekovega za njegov narod!

Kar se tiče prostora, je res, da je Pogačarjev trg eden izmed redkih arhitektonično zaključenih ljubljanskih trgov in bi spomenik gotovo tudi umetnostno na tem prostoru dobro učinkoval, — toda preje mora barantanje s trga izginiti. Kislo zelje, pomaranče in gnila zelenjad pa misel Krekova — to ne more biti združeno. V občinskem svetu je bilo svojčas sklenjeno, da se branjeveke izselijo v nabrežne paviljone, ki se postavijo ob nanovo regulirani Ljubljani, — po tem takem bi bila ta zadeva rešena.

Odbor za Krekov spomenik naj bi uvaževal te migljaje, da dobi veliki mož tudi sebe (ne svoje fizične osebe) vreden spomenik, da nam bo prihranjeno veselje, ki ga imajo sedaj esteti na Nemškem, kjer so večino bronastih spomenikov brez umetniške škode porabili za vojne namene in kjer trdijo umetniški ljubitelji in poznavatelji, da so prazni podstavki brez običajnih figur lepši in umetnostno več vredni kot prej.

O Krekovem spomeniku smo dobili še naslednji dopis:

Nakana, da bodi postavljen spomenik za dr. Kreka na Pogačarjevem trgu, prihaja v javnost v precej določenih oblikah. V Ljubljani, žal, nimamo mnogo izbire glede prostorov, ki bi bili primerni za umetniške spomenike; vsled našega »regulačnega« načrta smo zanje v hudih zadregah. V skrajni sili bi pač zadostoval Pogačarjev trg; to se dá trditi po mirnem in resnem preudarku. A težave so tolike, da kaže stvar vendar prej vsestransko premisliti, preden se kaj veljavnega ukrene. Umetnikom je dana naloga, vsebujoča velikanske težave, ako naj se obrača natečaj samo na Pogačarjev trg. Bi li ne bilo dobro, da se prepusti umetnikom tudi izbira prostora? Morebiti pridemo tem potem do rešitve, na katero nas nobeden ne misli. Ali je treba, da stoji spomenik res prosto? Pomislimo malo in pojdimo se učiti v klasično deželo spomenikov, v Italijo. Toliko za danes. V prihodnji številki izpregovorimo obširneje o tem problemu.

Franc Levec.

Lanski »Dom in Svet« (XXX. letnik, 1917) je prinesel v svojih številkah 7.—12., pag. 240 sq., 293 sq. in 354 sq. izpod peresa gosp. deželnega šolskega nadzornika dr. Janka Bezjaka nekrolog, posvečen manom 2. grudna 1916. leta umrlega c. kr. dvornega svetnika Franciška Levca, ki nam v toplih besedah slika plodnosno delovanje ovekovečenega slovenskega rodoljubaliterata na raznih poljih prosvete. Na str. 357 sq. nam ga pod številko 5. gosp. pisatelj specielno predstavlja kot pesnika. »Kakor marsikateri dijak, je tudi Levec že v mladih letih zagrešil nekoliko pesemc«, piše g. dr. Bezjak in navaja tri pesniške proizvode Levčeve, ki so izšli že 1862. leta v »Vencu«, poklonjenem ravnatelju Janezu Nečaku povodom odhoda v zlato Prago.

Levec je bil tedaj tretješolec. Nadalje omenja ondi pesniških produktov pripovedne in lirske vsebine, ki jih je mladi dijak priobčeval v letih 1862., 1865., 1866., 1867. in 1868. v »Slov. Glasniku«, 1862. leta v »Zgodnji Danici«, v »Učiteljskem Tovarišu« 1863. in 1864. leta (pod psevdonimom Mirko Zorin) in 1870. leta v Stritarjevem »Zvonu«. Kot gimnazijec je Levec svojega Pegaza pogosto vodil na Helikon pit iz srebropene Hipokrene. Morda ustrežem, če navedem nekaj njegovih pesniških proizvodov iz one dobe, ki jih g. dr. Bezjak ne omenja, oziroma kraj, kjer so zagledali svetlo.

1862. leta so izdajali ljubljanski slušatelji male gimnazije »mlade svoje vaje« pod naslovom: »Torbica«. — Vaje dijakov sploh. — Zrno do zrna pogača, Kamen do kamna palača.

Ta »Torbica« je danes velika redkost. Izvod (fragment ??), ki ga hranim v svoji knjižnici, broji štiri številke v veliki 4° po osem strani, skupaj 32 paginiranih strani. Naslov mu je t i s k a n z uncijalnimi majuskuli, oziroma z gajico, a preostalo je litografirano v kurzivni latinici. Vsaka številka nosi na zadnji strani pripis: Kamnotis Jožefa Blaznika. — V Ljubljani, 1862. — Te »vaje« vsebujejo spise v vezani in nevezani besedi; nekateri imajo podpise, oziroma šifre, drugi so brez njih. Imena podpisanih prispevateljev so: Ivan Rak, Francè Levec, Ludovik Tomšič, Jože Lavrič, Jak. Trobec, F. Mekinec, Ant. Zupančič, J. Langerholz, Fr. Vidic, Peter Habian, Jan. Luzar, Radomil, Bl. Jereb in Francè Suša; eden spisov je signiran z —v— in dva z L. T.

V tej »Torbici« ima Levec samo en proizvod, in sicer na 4. in 5. strani prve številke pesem, ki naj jo tu navedem:

Stari grad.¹

Oj pogledaj! Tam zidovje,
Ki se milo v te ozira,
Gleda žalostno v nebovje,
Krepko času se upira;
Bršlen mu ovija stene,
Mah prerašča kamne njene.

Močna je trdnjava stala,
Kjer zdaj vidiš razvaline,
Je mogočno gospodvala
Čez podnožne ji doline;
Nekdaj vitezi so stari —
Zdaj — tihota gospodari.

In če turško privihralo
Sem bandero je v dolino,
Vse hitelo in bežalo
Je v Kolovec, na višino.
Tu se turška kri je lila,
Hrabra množica rešila.

Zdaj trdnjava zapušena
Se počasoma podira;
Proč je že trdnota njena,
Stena steno le podpira.
Zdaj le tisti semkaj pride,
Ki v pogorju tem zaide.

Francè Levec.

¹ »Stari grad« se imenujejo razvaline kolovškega gradu (Alt-Gerlachstein) v Bistriški dolini, Mengšu nasproti.

Poleg navedene »Torbice« poznamo še »Torbico« jugoslavjanske (pozneje jugoslavenske) mladosti«. Urednik Ljudevit Tomšič (pozneje še Nikodem Ravnikar). V Ljubljani 1862—1864. 8°. 6 zvezkov. (Zvez. 3.—6. v Zagrebu 1863—1864.) Glej: Slovenska bibliografija. I. del. Knjige (1550—1900). Sestavil dr. Franc Simonič, kustos c. kr. vseučiliške knjižnice na Dunaju. Izdala in založila »Slovenska Matica«. V Ljubljani. Natisnila J. Blasnikova tiskarna 1903—1905., str. 531, al. 5.

V tej »Torbici« je priobčil Levec sledeče pesmi: 1863. leta v prvem zvezku na strani 10 sq.: Cerkvica na gori (prost prevod po Seidelnu). V drugem zvezku na str. 53 sonet-akrostihon: Dr. Janezu Bleiweisu (Non omnis morior); na isti strani in sq. akrostihon: Blazemu prijatelju (Umeku); na str. 56 sq. sila bojevito pesem: Vse drobno! in na str. 60 sq. pesem: Želja.

Harambaša.

Madame Kroacija.

(Pismo »Dom in Svetu«.)

Umjetnici, žene i djeca spadaju u istu kategoriju ljudskoга društva. Quot capita tot sententiae, toliko mušičavosti, toliko svojeglavosti, koju nazivlju obično samostalnošću. Tko s pjesnikom, slikarom i kiparom ne postupa kao s malim djetetom ili damom, ne će imati mnogo uspjeha. U Zagrebu postoji »Patronaža za zaštitu mladih djevojaka«. Možda bi se dala osnovati — patronaža za zaštitu naših književnika, specijalno materijalnih interesa. U eri velikih narodnih darova, kad i svaki naš »Kriegsgewinner« hoće da se »dela vihtig«, nije ta misao baš odviše luda. Svako drugo književno i umjetničko društvo, svaka fuzija pojedinih grupa proždrijet će po starom običaju nekoliko novinskih stupaca i razplinut će se.

Ovo, što imamo, kuburi životom nedostojnim hrvatske književnosti i umjetnosti.

»Društvo hrvatskih književnika« izdaje još uvijek usprkos junačkome vremenu svoj nesavremeni »Savremenik«, promulgira nekog pisara Milu Mistru kao prvorazrednog novelistu, izabire umirovljenog — sada impotentnog — književnika svojim predsjednikom i kroz trublju, koja se zove Vladimir Lunaček, trubi u svijet velepjesan o sjaju hrvatske moderne.

U društvu neinkorporirana artistska grupa oko »Književnog Juga« mnogo hoće, mnogo želi da u skladu s vanjskim događajima utre put jugoslavenskoj zajedničkoj književnosti i umjetnosti. Život je dakle njezin uvjetovan. Simpatije su javnosti na njezinoj strani. Prosto zato, jer danas ne može da bude drukčije.

»Kolo hrvatskih književnika« razvija preko jedine »Hrv. Prosvjete« život hrvatske moderne u duhu katoličkog svjetovnog nazora. Imena Pavelić, Poljak, Rožić, Maraković, Grgec, Vilović, Nonca, Benac i dr. kazuju, da bi »Kolo hrv. književnika« moglo doista da dade nešto snažnije, jače, nego li što je dosada dalo. S dosadanjim njegovim radom možemo biti potpuno — nezadovoljni.

Kroz tri godine rata obogatile su hrvatsku publicistiku razne prijevodne biblioteke. Rekord je postigla »Zabavna biblioteka«, koja će naskoro svojim prihodom da zida vlastitu palaču. Živi bez programa, izdaje

ono, što naše kevice rado čitaju, no u prekrasnom hrvatskom jeziku. »Svjetska knjižnica« (M. Kelović, Bakačeva ul. 4.) stekla je mnogo simpatija u krugovima Hrvata - katolika, razvila se je iz feljtona »Novina« i živi bez sistema kao i čitava hrvatska feljtonistika. Privilegij za pornografiju patentirala je »Merkurova knjižnica«, dok je moderniziranje Hrvatske u većem stilu preuzela »Moderna knjižnica«, »Prosvjetna biblioteka« i sarajevska »Odabrana«.

»Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti«, koja bi imala da bude prema nacrtu velikog Štroce kulturni centar, boluje na nestišici organizatora. Jedva se i znade zanju u širim krugovima inteligencije. Očekuju mnogo od njezinog novog odsjeka za umjetnost.

»Matica Hrvatska« bit će još dugo poprište bojeva »mladih« i »starih« ili da kažemo savremenije moderne katoličke in moderne framasunske. Grupa oko »Savremenika« otvorila je bubnjarsku vatru, da osvoji Maticu.

U »Društvu sv. Jeronima« osjeća se potreba reorganizacije kao i u slovenskoj »Družbi sv. Mohorja«. Govore da će društveni »Vijesnik« izlaziti pod posebnim imenom kao tjedna savremena revija — protuteža liberalnoj »Hrv. Njivi«.

Nezdrave književničke pojave — à la kokotsko U(zlikalo) Donadini ili uvijeni katolik A. B. Šivnić etc. — nisu vrijedne ni da se registrira.

Matoševa Krobacija trpi, trpi od nesolidnosti, površnosti i megalomanije. Dokle će? — — — Traži se spasitelj u formi »ženidbene ponudbe« pod šifrom »Samoodredba«. Diskrecija zajamčena...

J. S.

Rodin.

10. novembra 1917 je v Mendonu pri Parizu umrl August Rodin, star sedeminsedemdeset let.

Še prav mlad je bil odšel iz Pariza v neki zavod v Beauvais; ker je bil nežen in občutljiv, je prestal mnogo žalega med tujimi in brezobzirnimi ljudmi. Štirinajstleten se je vrnil v Pariz. Najprej se je učil v neki mali risarski šoli. Med jedjo je delal, bral, risal; risal je med potjo na cesti, risal zgodaj zjutraj v Jardin des Plantes zaspane živali. Kadar je odpovedalo veselje, ga je silila k delu revščina. Potem je delal pri nekem dekoraterju, pozneje v Antverpnu in Bruslju.

Ko se je vrnil iz Belgije, se je pričelo njegovo veliko delo.

Njegovi učitelji so bili antika in katedrale, ne ljudje. Periodo, ko je postajal zrel, začenja »Mož s pokvarjenim nosom«. Ta portret je »Salon« l. 1864. zavrnil; kajti z brezobzirnostjo velike izpovedi, je nasprotoval Rodin zahtevam akademične lepote, ki je še vedno edina zapovedovala.

Kot vsemu življenju, sta prinesli francoska revolucija in romantika tudi upodabljajoči umetnosti novih smeri: zahtevo po novi, življenja polni umetnosti, ki naj požene tako iz srčne krvi posameznih umetniških osebnosti, kakor tudi iz najglobljih globočin ljudske duše vsakega posameznega naroda. Navidezno nezavisno od mednarodne in narodne smeri pa se križata dve struji v umetnosti 19. stoletja: prva — akademična — je še vedno mislila, da more uspevati le, če ostane naslonjena na umetnost preteklih časov in na-